

Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk (NOU 2013:1)

Uttalelse fra KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon

Vedtatt av KAs styre 6. mai 2013

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon viser til Kulturdepartementets høringsbrev av 11. februar 2013 der vi inviteres til å komme med synspunkter på utredningen NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn. KA er en medlemsorganisasjon med om lag 550 medlemmer. Alle kirkelige fellesråd i Den norske kirke er medlem i KA. KA har valgt å uttale seg primært om forslag i utredningen som direkte berører Den norske kirke.

Sammendrag - hovedsynspunkter

- KA er positiv til ønsket om en mer helhetlig tros og livssynspolitikk basert bl.a. på de menneskerettslige prinsippene om religionsfrihet og ikke-diskriminering.
- Utvalgets 8 prinsipper for en helhetlig tros- og livssynspolitikk peker på grunnleggende verdier og hensyn som KA i hovedsak slutter seg til.
- Det er positivt at uttrykket *livssynsnøytralt* er forlatt som et ideal for en offentlig politikk til fordel for utvalgets vektlegging på "*et livssynsåpent samfunn*". KA er glad for at utvalget gjennom bruken av dette uttrykket i stor grad anerkjenner tro og livssyn som en integrert og selvsagt del av folks liv. Utvalget har likevel på noen områder en mer avgrenset tilnærming som bl.a. begrenser forståelsen av tro og livssyn i forhold til kultur, kulturarv og tradisjoner.
- KA er glad for at utvalget understreker at staten skal føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. KA opplever likevel at utvalget i noen spørsmål vektlegger hensynet til likebehandling saker på en måte som unødig innskrenker noen av dagens ordninger for Den norske kirke. KA vil understreke at ønsket om likebehandling av ulike tro og livssyn i større grad bør tilrettelegges for økt tros- og livssynsnærvær for alle tros- og livssynssamfunn på ulike samfunnsområder - framfor innskrenkning av eksisterende ordninger med tilknytning til Den norske kirke.
- Prinsippet om likeverdig behandling av alle trossamfunn må ikke være til hinder for at det offentlige kan ha særskilte ordninger/tiltak overfor kirkebygg med kulturminneverdier.
- Dagens ordninger med institusjons- og forsvarsprestetjenesten bør etter KAs oppfatning kunne utvides til også å omfatte tilbud for de som har tilknytning til en annen tro og livssyn, framfor tiltak som innskrenker eksisterende ordninger i regi av Den norske kirke.
- KA ønsker en videreføring av ordningen med vigsel i regi av tros- og livssynssamfunn.
- KA ønsker at Den norske kirke fortsatt kan ivareta det offentlige gravferdsansvaret for alle. KA er kritisk til at utvalget i liten grad drøfter mulighetene for at trosforankret virksomhet kan ha kvaliteter og bidra til dialog og livssynsåpenhet i et flerreligiøst samfunn.

Innledning

KA er grunnleggende positiv til utredningens ønske om en helhetlig vurdering av tros- og livssynspolitikken i Norge. Grunnlovsendringene i 2012 om Den norske kirke aktualiserer behovet for en bred gjennomgang av juridiske, økonomiske og andre rammebetingelser for tros- og livssynsutøvelse. De fleste av KAs medlemmer er en del av Den norske kirke, og det påhviler representanter for en majoritetskirke og en majoritetstro et særlig ansvar å bidra til kritisk blikk på etablerte ordninger og praksis på tros- og livssynsfeltet. KA vil derfor klart anerkjenne de grunnleggende premissene om tros- og livssynsfrihet og de menneskerettslige forpliktelsene i forhold til religionsfrihet og ikke-diskriminering. KA har også støttet den nedbygging av statskirkeordningen som grunnlovsendringene er uttrykk for. Den norske kirke vil på flere områder måtte omstille seg og i større grad forholde seg til rammebetingelsene som er felles for alle tros- og livssynssamfunn. De åtte prinsippene for en helhetlig tros- og livssynspolitik peker derfor på grunnleggende verdier og hensyn som vi i hovedsak gir vår tilslutning til. Vi vil senere i høringssvaret likevel peke på noen verdier og hensyn som kan nyansere anvendelsen av prinsippene som grunnlag for en framtidig tros- og livssynspolitik

Livssynsåpent samfunn

KA er glad for at det i mandatet for utredningen vektlegges forutsetningen om at staten kan føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. Det er etter vår mening positivt at uttrykket *livssynsnøytralt* er forlatt som et ideal for en offentlig politikk i forhold til spørsmål som angår tro og livssyn. Dette begrepet har bl.a. bidratt til å problematisere religionens plass utenfor den mer private sfære. Utredningens vektlegging av begrepet "*et livssynsåpent samfunn*" nærmer seg tro og livssyn på en mer åpen og anerkjennende måte. Den offentlige samtalen om tro og livssyn i Norge har til tider vært preget av forlegenhet, skepsis og usikkerhet. Utredningens drøfting av tro og livssyn er mer preget av åpenhet og aksept for tro og livssyn som en integrert og selvsagt del av folks liv. Dette vil etter KAs oppfatning bety at en oppgir idealet om "den sekulære sone" som den beste arena for å håndtere spørsmål som berører tro og livssyn. Her er begrepet "*et livssynsåpent samfunn*" et viktig bidrag som grunnlag for å leve sammen med ulike tro og livssyn.

Aktivt støttende tros- og livssynspolitik

KA er glad for at det i mandatet for utredningen vektlegges forutsetningen om at staten kan føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. I utredningen understrekes det i prinsipp 4 at det skal aktivt legges til rette for alle borgernes tros- og livssynspraksis. KA oppfatter imidlertid at noen av forslagene i utredningen slik at vektleggingen på likebehandling får som konsekvens at praksis og tradisjoner med tilknytning til Den norske kirke ønskes begrenses eller redusert. KA vil derfor understreke at ønsket om likebehandling av ulike tro og livssyn i større grad bør tilrettelegges for økt tros- og livssynsnærvær på ulike samfunnsområder framfor innskrenkning av eksisterende ordninger med tilknytning til Den norske kirke.

KA mener at utredningen til tider er preget av en avgrensende tilnærming og forståelse av tro og religion. Det kan synes som om utredningen i hovedsak vurderer tro og livssyn som uttrykk for meninger, oppfatninger og holdninger til de "største" spørsmål i livet og til sentrale etiske spørsmål (s. 85). Det kan også virke som om tro og religion først og fremst forsås ut fra den virksomhet og aktivitet som skjer i regi av

tros- og livssynssamfunn. Begge disse premissene fungerer avgrensende i forhold til en forståelse av religion som slik det bl.a. kommer til uttrykk i tradisjoner, høytids- og årstidsmarkeringer, kunst, bygninger, opplevelser, identiteter og ritualer. En av konsekvensene av en slik avgrenset forståelse av religion er at utredningens drøftinger først og fremst omhandler statlig politikk overfor tros- og livssynssamfunn, dvs institusjonalisert tros- og livssynspraksis. Tro og livssyn omfatter imidlertid flere områder/fenomener som ikke fanges opp i utvalgets drøftinger.

Utvalgets historieskriving

KA finner grunn til å stille kritiske spørsmål ved deler av utredningens beskrivelse av Den norske kirkes historiske rolle. Vi viser her til vedtak i årets Kirkemøte for Den norske kirke der de i sak 11/2013 bl.a. uttalte: *”Utvalget synes å beskrive Den norske kirkes rolle i samfunnet de siste århundrene som en beretning om kirkens tap av kontroll over viktige samfunnsområder. Utvalget legger stor vekt på å beskrive kirkens overgang fra en maktbase i embetsmannsstaten til en av flere aktører på livssynsmarkedet i den sekulariserte staten. Komiteen erkjenner at historien om Den norske kirkes og kirkenes rolle i det norske samfunnet kan skrives på mange måter. Komiteen mener kirkenes rolle i moderniseringen og demokratiseringen av samfunnet, samt utviklingen av velferdsstaten også er perspektiver som hører hjemme i denne historien. Det gjør også kirkenes århundrer lange diakonale tjeneste og vesentlige bidrag til utvikling av den institusjonaliserte helse- og omsorgstjenesten og skolevesenet.”*

KA vil her viser til det såkalte Enger-utvalget (NOU 2013: 4 *Kulturutredningen 2014*) som gir en annen beskrivelse om Den norske kirkes historiske rolle. Her beskrives Den norske kirke som en viktig kulturinstitusjon i kraft av sin rolle som forvalter av landets religiøse kunnskapstradisjoner og rituelle liv, som møteplass i samfunnet og pådriver for folkeopplysningsarbeid. Kirken beskrives som en institusjon som har vært med å bygge den kulturelle grunnmuren i Norge og mobilisert folk til aktiv samfunnsdeltakelse.

Likebehandling av tros- og livssynssamfunn

Utredningen legger opp til at likebehandling som et sentralt prinsipp i spørsmål som handler om tro og livssyn. Kultur- og tradisjonsbegrunnelser bør som følge av dette tillegges mindre betydning. Utredningen sier bl.a.: «... ved konflikt mellom likebehandlingsprinsippet og argumenter basert på historiske forhold, bør det for en framtidig politikk og for framtidige ordninger være slik at likebehandlingsprinsippet prinsipielt er overordnet argumenter basert på historiske forhold» (s. 114). KA er enige i at likebehandlingsprinsippet bør være førende i vurderinger av juridiske og økonomiske ordninger som i stor grad gir rammer for alle tros- og livssynssamfunn. Likebehandlingsprinsippet bør imidlertid ikke være til hinder for at det offentlige aktivt støtter bestemte kulturelle uttrykk eller bestemte samfunnsfunksjoner som har tros- eller livssynsmessig forankring. En aktivt støttende tros- og livssynspolitik bør også kunne innebære at det offentlige har en aktiv politikk for bestemte hensyn eller verdier som ikke nødvendigvis slår ut på samme måte i alle tros- og livssynssamfunn. Det bør åpne opp for at staten kan forskjellsbehandle både til fordel for minoritet og majoritet der hvor det foreligger saklige grunner for det. KA etterlyser at utredningen på en mer utdypende måte drøfter saklige hensyn som kan gi ulik behandling. Vil vektleggingen på prinsippet om likebehandling være til hinder for

aktivt å støtte noen av de tradisjoner, kulturuttrykk og samfunnsfunksjoner som kristendommen og/eller Den norske kirke representerer? Vi ønsker bl.a. en nærmere drøfting av de reelle dilemmaene mellom mer universelle prinsipper om trosfrihet og likebehandling – og behovet for en praktisk politikk på tros- og livssynsfeltet som er mer kontekstuell, historisk og som kan være knyttet til offentlige målsettinger på andre politikkområder (kulturpolitikk, distriktpolitikk, integreringspolitikk osv). Likebehandling og avviklingen av statskirkeordningen må ikke nødvendigvis bety at staten ikke kan aktivt anerkjenne og støtte noen trossamfunns spesielle funksjoner, f.eks. Den norske kirkes ordning med å opprettholde en landsdekkende kirkelig infrastruktur i alle landets kommuner. KA vil også understreke at en må søke å unngå en nødvendig motsetning mellom aktive tiltak tilrettelegging for et tros- og livssynsmessig mangfold og tiltak som søker å videreføre tradisjoner.

Kirkebygg

Kirkebygg er ett område der prinsippet om likebehandling må nyanseres med flere hensyn. Det er ikke tilstrekkelig å betrakte kirkebyggene som lokaler for Den norske kirkes aktivitet. Blant kirkebyggene finner vi mange av de eldste stående bygg i landet. Disse er gjennom århundrene reist av stedets folk, alltid bygget med omtanke og stolthet, og de fleste steder var kirken det eneste offentlige bygget. Følgelig fikk den en sentral plassering og ble utstyrt med det beste man kunne fremskaffe av arkitektur, håndverk og kunst.

Kirkebyggene har de fleste steder stor betydning for stedets identitet og innbyggernes stedstilhørighet, uavhengig av deres forhold til det som foregår inne i bygget. Kirkene står i en særstilling blant eldre norske kulturminner, da vi knapt har hatt adelskap og lenge heller ikke noe kongehus som sto som byggherrer for praktbygg og stedsskapende arkitektur. Også i nasjonsbyggingsperioden på 1800 og 1900 tallet var kirkebyggene sentrale arkitekturmonumenter. I Kulturutredningen 2014 (NOU 214: 4) sies det derfor bl.a. "Kirkebyggene er sentrale kulturarvbærende arenaer som utvalget regner som en del den kulturelle grunnmuren". Kirkebyggene finnes i alle kommuner, og i mange av kommuner er kirken det eldste bygget. Kirkebyggene inneholder store mengder kirkeinventar og kirkekunst av nasjonal kulturminneverdi.

Den norske kirke har i overkant av 1 600 kirkebygg. Av disse er i underkant av 1 000 kirker enten fredet eller gitt status som verneverdig. Vernestatusen gitt av Riksantikvaren er en offentlig markering av kirkens kulturminneverdier. Kirkebyggene har derfor i tillegg til sin funksjon som lokaler for Den norske kirkes virksomhet en funksjon som identitetsbygg og kulturminner for hele det norske folk. Kirkebyggenes særpreg, alder og kulturminneverdier bidrar til at det er kostnadskrevende å sikre og vedlikeholde disse byggene på en faglig forsvarlig måte.

KA vil på denne bakgrunn peke på nødvendigheten av at staten tar et særlig ansvar for at kirkebyggene sikres og vedlikeholdes. Kirkebyggenes betydning tilsier at dette særlige statlige ansvar for deres kulturminneverdier ikke alene må vurderes som et bidrag til trossamfunnet Den norske kirke, men må være en del av en bredere forstått kulturpolitikk. KA er glad for at utvalget mener at offentlige støtteordninger til vernede og fredede kirkebygg bør videreføres. Prinsippet om likeverdig behandling av alle trossamfunn må ikke være til hinder for at det offentlige kan ha særskilte ordninger

for kirkebygg. KA vil understreke at bygninger tilhørende andre trossamfunn også kan være omfattet av særlige ordninger for bygg med kulturminneverdier.

Tros- og livssynstjeneste i offentlige institusjoner

KA er glad for at utvalgets flertall vektlegger at tro og livssyn er så viktige deler av menneskers liv at det fortsatt bør være en del av virksomheten ved offentlige institusjoner. Prestetjenesten i fengsler og i helseinstitusjoner har vært viktige bidragsyttere for å sikre et helhetlig tilbud. KA forstår de prinsipielle motforestillingene til gjeldende ordninger med institusjonsprestetjeneste, da disse har gitt Den norske kirke en dominerende rolle på feltet. Det er etter KAs oppfatning likevel avgjørende at en gjennomgang av tro og livssynstjeneste i offentlige institusjoner ikke bidrar til å svekke etablerte ordninger som i dag gjelder for prestetjeneste ved disse institusjonene.

KA beklager at utvalget foreslår en gradvis avvikling av dagens ordninger med fengsels- og institusjonsprester med likebehandling som begrunnelse. En fast tilstedeværelse av en institusjonsprest er et viktig bidrag for å sikre at tro og livssyn inkluderes som et nødvendig perspektiv i et tilrettelagt offentlig tilbud. Erfaringene med institusjonsprestetjenesten bør etter KAs oppfatning medføre en utvidelse av tilbudet for de som har tilknytning til en annen tro og livssyn, framfor tiltak som innskrenker eksisterende ordninger. Dette kan f.eks. skje ved formell tilknytning mellom institusjon og andre tros- og livssynssamfunn. Vi vises her bl.a. til flertallets forslag når det gjelder tilrettelegging for en bredere tros- og livssynsmessig betjening i Forsvaret.

KA finner grunn til å anerkjenne det arbeid som mange institusjonsprester har gjort for å ivareta de religiøse og livssynsmessige behov for langt flere enn de som tilhører Den norske kirke. Mange av institusjonsprestene har vært viktige bidragsyttere for aktivt tilrettelegging av ulike religiøse og livssynsmessige tilbud ved institusjoner. Vi erkjenner at det ikke vil være en varig ordning at Den norske kirkes representant har ansvar for å tilrettelegge for alles behov for religiøs og livssynsmessig betjening, men institusjonsprestetjenesten viser at en dominerende rolle ved ett trossamfunn kan forvaltes på en måte som er tilretteleggende for et tros- og livssynsmessig mangfold. En slik praksis har bl.a. vært tillitsbyggende mellom ulike tro og livssyn.

Forsvaret

Forsvaret har en særlig tilknytning til Den norske kirke bl.a. gjennom feltpresttjenesten, forsvarskapeller, feltgudstjenester og andre kirkelige ritualer. Samtidig har Forsvaret lagt til rette for religionsutøvelse for annen tro/livssyn, og utredningen på dette området har vært aktiv og imøtekomende. Det er likevel kun representanter fra Den norske kirke som er tilsatt av Forsvaret for å imøtekomme religiøse behov. Utredningen mener denne forskjellsbehandlingen er problematisk, og det anbefales at personell som ivaretar tros- og livssynsmessige behov har en bredere tros og livssynsmessig sammensetning. KA støtter flertallets forslag om at det fortsatt bør være tilsatte tros- og livssynspersonell i Forsvaret, men det bør tilsettes representanter fra annen tro/livssyn i tillegg til de kristne prester/pastorer.

Vigselsmyndighet

I ekteskapsloven gis Den norske kirke og registrerte trossamfunn på visse vilkår anledning til å foreta vigsel, dvs de har en vigselsmyndighet med klare offentligrettslige funksjoner. Utredningen peker på at ritualer for ekteskapsinngåelse vil kunne være viktige deler av manges tros- og livssynspraksis. Utredningen omtaler vigsel både som en offentligrettslig handling med sivilrettslig konsekvenser, samtidig som det beskrives som en sentral livsfaseovergang som det knytter seg mange tradisjoner og ritualer til. Utvalget sier i denne sammenheng følgende (s 201): "Utvalget vil imidlertid slå fast at disse ritualene ikke er avhengig av hvorvidt den offentligrettslige funksjonen er delegert til tros- og livssynssamfunnene. Dette er to adskilte sider av ekteskapsinngåelsen. Tema for drøftingen her er kun den offentligrettslige handlingen." Denne avgrensingen bidrar etter vår mening til å svekke utredningen, da den ikke på en bred måte vurderer både de offentligrettslige og den rituelle betydningen av dagens ordning med vigsel i regi av tros- og livssynssamfunn. Utredningens flertall går inn for å avvikle dagens ordning med vigselsmyndighet i tros- og livssynssamfunn, og dette foreslås uten at de rituelle, religiøse og tradisjonsmessige sidene av et slikt forslag drøftes utdypende.

Disse spørsmålene ble drøftet i ekteskapslovsutvalgets innstilling i 1986 hvor det bl.a. står: *"Det må legges til grunn at det i dag – som i 1918 – er et utbredt ønske blant folk flest om å få beholde adgangen til kirkelig vigsel, og ikke bli påført den dobbelte handling som tvungen borgerlig vigsel vil innebære for dem som vil ha en kirkelig høytidelighet i tillegg til den lovbestemte fremgangsmåte. (NOU 1986: 2: 60)"*

KA legger vekt på at kirkelig vigsel har lange tradisjoner i vårt land, og vi mener det skal sterke argumenter for å avvikle en slik etablert ordning. Vi finner ikke at argumentene hos utvalgets flertall er tungtveiende nok for å avvikle ordningen med vigsel i regi av tros- og livssynssamfunn.

Det er etter vårt syn påfallende at selv om utvalgets flertall legger avgjørende vekt vigselsens offentligrettslige betydning, så understrekes det at en ny sivil ekteskapsinngåelse skal kunne skje på en rituell måte. Utvalget sier følgende i tilknytning til behovet for en utredning om rammene for en obligatorisk sivil ekteskapsinngåelse følgende (s. 206): *"Sentrale premisser for en slik gjennomgang vil være behovet for økt fleksibilitet, god tilgjengelighet både med hensyn til geografisk nærhet og generell kapasitet, og behovet for en tilrettelegging som gir mulighet for høytid og festpregede rammer. Ved å stille krav om sivil ekteskapsinngåelse for alle som ønsker å inngå ekteskap, er det sentralt at dette blir en ordning som også kan framstå som fullverdig i seg selv, med mulighet for feiring og verdige rammer."* Ut fra utvalgets premisser om at vigsel primært har en offentligrettslig betydning, så kan ekteskapsinngåelsen skje på en enkel måte gjennom utfylling av de nødvendige skjema mv. Utvalget legger imidlertid opp til at offentlig vigsel skal bli "fullverdig" ved høytid og festpregede rammer. KA mener at dette forslaget kan forstås som om utvalget ønsker at en sivil ekteskapsinngåelse skal erstatte den rituelle ramme som i dag skjer i tros- og livssynssamfunnene, og at tilbudet ikke blir likeverdig før det gis en mer rituell ramme. Indirekte ligger det her en anerkjennelse av ritualenes betydning som i liten grad drøftes, og det kan synes som om utvalget ønsker at det offentlige skal tilby ritualer som langt på vei kan erstatte de som tilbys av tros- og livssynssamfunn. Dette reiser tros- og livssynspolitiske

spørsmål som utredningen i liten grad diskuterer. KA mener dette forslaget bryter med utvalgets premisser om aktiv tilrettelegging for tros- og livssynspraksis. Ekteskapsinngåelsens offentligrettslige betydning og statens kontrollbehov kan styrkes bl.a. ved utvikling av ordningen med prøving av ekteskap.

Gravferdsforvaltning

Utredningen foreslår i kap. 18 at ansvaret for den offentlige gravferdsforvaltningen skal overføres fra Den norske kirke til kommunene. Det offentlige gravferdstilbudet blir i gjeldende gravferdslov lagt til kirkelig fellesråd i Den norske kirke. Stortinget vedtok i 2011 endringer i loven for å imøtekomme et større mangfold i gravferdsskikker mv. Forliket i 2008 og endringene i gravferdsloven i 2011 bekreftet imidlertid at det offentlige gravferdsansvaret fortsatt skal ligge hos kirkelig fellesråd.

Begravelsesbyråer og tros- og livssynssamfunn bistår de pårørende med seremonier og andre tjenester i forbindelse med dødsfall. I tillegg har vi et offentlig gravferdstilbud i regi av de kirkelige fellesrådene som sikrer gravlegging, kremasjon og drift av offentlige gravplasser. Utredningen bekrefter at Den norske kirke har utført sitt gravferdsansvar på en god måte, også overfor de med annen tro eller livssyn. I utredningen framkommer ingen kritikk av at kirken misbruker sin gravferdsmyndighet overfor de som har annen tro eller livssyn. Utvalgets konklusjon er likevel at dagens ordning med kirkelig fellesråd som lokal gravferdsmyndighet ikke kan videreføres - av prinsipielle grunner. Ansvaret må overføres til kommunen for å sikre likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn. Utvalget mener at innbyggerne må møte en kommunal instans ved spørsmål om gravlegging, det er den "nøytrale" kommune som er en forutsetning for et likeverdig tilbud overfor et livssynsmessig mangfold.

For KA er det uklart hvorfor utredningen legger til grunn en forutsetning om livssynsmessig forankring som et hinder i møte med livssynsmangfold. Vi beklager at utvalget i liten grad drøfter hvilket gravferdstilbud som innbyggerne skal tilbys. Utredningen er mer opptatt av hvilken instans som utfører arbeidet. Og vi reagerer negativt på at den kirkelige tilhørigheten ensidig taler mot dagens ordning. Hvorfor er ikke utredningen åpen for at tilfredsheten med dagens tilbud kan ha sammenheng med dagens forvaltningsordning?

Det første gravfeltet tilrettelagt for muslimer ble etablert i Oslo i 1973. Fra den gangen har det skjedd en gradvis utvikling der gravplasser over hele landet har blitt en arena for økende mangfold når det gjelder ritualer, ulike former for deltagelse av de pårørende, nye gravminner og nye markeringer. Nesten uten konflikter har gravplassene synliggjort en overgang fra enhetskultur til mangfoldskultur. Tilpassninger til mangfoldet har gått fra å være primært en storbyproblematikk til å bli normale utfordringer over hele landet. Med Den norske kirke ved roret er det utviklet seg et godt samarbeid mellom forvaltning og ulike tros- og livssynssamfunn.

Utredningen legger opp til at det er kollisjon mellom likebehandling av livssyn og samfunnsoppgaver lagt til Den norske kirke. Gjennom endringer i gravferdsloven i 2011 har Stortinget understreket at gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion eller livssyn og at Den norske kirke kan ivareta et bredere samfunnsoppdrag for hele befolkningen. Lovendringene var i stor grad en bekreftelse av etablert praksis ved de større gravplassene. Få, om noen offentlige tjenesteområder

reguleres av en lovgivning hvor livssynsrelaterte hensyn gis så eksplisitt oppmerksomhet og utløser så klare rettigheter.

KA tror at det praktiske dialogarbeidet som foregår rundt gravlegging og tilrettelegging på gravplassene, viser vei til en framtidsrettet måte for å leve sammen i livssynsmangfold. Kirkelig gravferdsforvaltningen viser at når "tro møter tro" kan resultatet bli dialog og gjensidig respekt, ikke spenning og konflikt. Dette mener vi er livssynsåpenhet i praksis.

Utredningen reflekterer ikke over hvorfor den lokale kirkelige gravferdsforvaltning har taklet en såpass krevende tilpassningsprosess med gjennomgående knappe ressurser. Vi mener at dette bl.a. handler om en kultur og verdier i sektoren som har gjort at kirken har kommet i møte bredden av de menneskelige og praktiske behov døden fører med seg. Vi ser at gravferdsmyndighetens livssynsmessige tilhørighet har bidratt til forståelse for behov og ønsker hos mennesker med et annet livssynsmessig ståsted. Tilliten som er etablert er ikke basert på nøytralitet, men på en innsikt i at gravferden på ulik måte berører de mest eksistensielle sidene av livet hos oss alle. Selv om gravplassene ofte ligger ved en kirke, har de blitt et møtested for et økende religiøst og kulturelt mangfold. Brukerundersøkelser viser stor tilfredshet med det tilbudet som gis de pårørende i forbindelse med et dødsfall og tiden etterpå.

Den kompetanse og kultur som er opparbeidet i den lokale kirke på dette området er skjør og sårbare for drastiske omlegginger. Utredningen foreslår at ansvaret overføres til kommunene, uten at konsekvenser for personell og etablerte fagmiljø blir drøftet. En stor del av gravplassene ligger rett ved en kirke, og KA savner en bredere vurdering av de eiendomsmessige utfordringene ved en overgang til kommunal gravferdsdrift. Utredningen stenger også for samarbeidsløsninger mellom kirke og kommune.

Utredningens manglende interesse for gravferdstjenestens innhold vekker bekymring for at en ensidig livssynspolitisk agenda skal ødelegge den kompetanse som er opparbeidet på dette området lokalt. Utredningens manglende tillit til livssynsbasert virksomhet kan ramme en rekke livssynsbaserte tilbydere av offentlige velferdstjenester, og rommer premisser for en offentlig tros- og livssynspolitikk som i liten grad blir drøftet. Vi tror at den manglende tilliten til tros- og livssynsbasert virksomhet kan ramme utredningens bærende idé om et livssynsåpent samfunn.

Alternativer for framtiden

I utvalgets mandat ble det presisert at utredningen skulle legge til grunn det såkalte kirkeforliket på Stortinget i 2008. Dette forliket var bakgrunnen for bl.a. endringene i Grunnloven vedtatt i mai 2012, og bidratt til en ytterligere nedbygging av statskirkeordningen i Norge. I pkt 10.3 i utredningen har utvalget valgt å skrive et eget tillegg om en framtidig tros- og livssynspolitikk som går ut over forutsetningene i kirkeforliket. I dette kapittelet har utvalget følgende forslag:

- Endringer i Grunnloven slik at henvisningen til Den norske kirke og henvisningen til religiøse eller livssynsmessige begrunnelser for Grunnlovens verdigrunnlag.

- En mer grunnleggende endring av forholdet mellom stat og kirke slik at Den norske kirkes rettslige og økonomiske regulering gjennom kirkeloven mv erstattes med generelle ordninger som er felles for alle tros- og livssynssamfunn.

Det er ikke unaturlig at utvalget drøfter premisser for en tros- og livssynspolitikk uten å hensynstta føringene fra Kirkeforliket og nåværende bestemmelser i Grunnloven. KA har tidligere uttalt at det er ønskelig med en utvikling som bidrar til gradvis juridisk og organisatorisk løsrivelse mellom Den norske kirke og staten. Vi har samtidig pekt på at det er uheldig med kategoriske tradisjonsbrudd på dette området. Utvalgets drøfting om alternativer for framtida vektlegger likebehandling på en måte som innebærer grunnleggende endringer for Den norske kirkes organisasjon og finansiering. Utvalgets forslag innebærer bl.a. at dagens kommunale finansieringsansvar for kirkelige formål erstattes av en felles statlig tilskuddsordning på nasjonalt nivå til alle tros- og livssynssamfunn. Dette innebærer et stort tradisjonsbrudd som bl.a. avkorter lokaldemokratiets involvering i tros- og livssynsspørsmål. Vi frykter at utvalget forslag i denne saken forsterker tendensen til at det offentliges tros- og livssynspolitikk reduseres til å bli en passiv tilskuddsforvalter. Forslaget vil også gi grunnleggende endringer i demokratiske styringsforhold mellom nivåer i Den norske kirke. Etter KAs oppfatning kan det synes som om utvalget her har vektlagt prinsippet om likebehandling uten at det på en tilstrekkelig måte vurderer andre relevante hensyn.

Forutsatt ordninger som sikrer økonomisk og rettslig likeverdighet mellom tros- og livssynssamfunn kan det etter KAs oppfatning fortsatt grunnlag for særlovgivning for Den norske kirke. KA vil understreke at Den norske kirke må være forberedt på videre endringer i de rettslige og økonomiske rammene for sin virksomhet. Slike endringer bør imidlertid skje på grunnlag av en bredere tilnærming enn det som omtales i denne utredningen, slik som hensynet til kirkemedlemmene, kirkedemokrati og lokaldemokrati, Den norske kirkes landsdekkende oppgaver og forvaltning av kulturarv og kulturminner.